

УСТАНОВА “БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ АРХІЎ-МУЗЕЙ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА”

РЭЛЕС РЫГОР ЛЬВОВІЧ (ГІТРШ САЛАМОНАВІЧ)

ПАЭТ, ПРАЗАІК

10 (23) КРАСАВІКА 1913 Г. – 17 ВЕРАСНЯ 2004 Г.

ФОНД № 179

ВОПС № 2

[1920-я] – 1997 гг.

МІНСК 2021

ЗМЕСТ

да воп. № 2

ф. 179

№№	Назва раздзелаў	№ спраў	№ стар. воп.
	ПРАДМОВА		
1.	РУКАПІСЫ Р.Л. РЭЛЕСА	1-20	1-3
2.	ВЫЯЎЛЕНЧЫЯ ДАКУМЕНТЫ	21-28	3-4
3	СПІС КНІГ		

Прадмова

Рэлес Рыгор Львовіч (Гірш Саламонавіч) нарадзіўся 10 (23) красавіка 1913 г. ў мястэчку Чашнікі Лепельскага павета Віцебскай губерні (цяпер г. Чашнікі Віцебская вобласць) у сям’і меламеда Егуды-Лейба Рэлеса. Першапачатковую адукацыю атрымаў у Чашніцкай беларускай сямігадовай школе, у якую пайшоў адразу ў пяты клас. У 1930–1933 гг. вучыўся ў Віцебскім яўрэйскім педагагічным тэхнікуме і адначасова друкаваў свае вершы на яўрэйскай старонцы абласной газеты “Віцебскі рабочы”. У 1932 г. становіцца членам Віцебскага аб’яднання пралетарскіх пісьменнікаў, створанага ў 1931 г. З 1933 г. да 1937 г. – студэнт яўрэйскага аддзялення літаратурнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага (цяпер Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М. Танка). Выкладаў рускую мову і літаратуру ў сярэдніх школах г. Слуцка (1937–1940) і г. Навагрудка (1940–1941). У пачатку Вялікай Айчыннай вайны быў прызваны ў Чырвоную армію. Служыў у 3-м Мінскім зборным палку, які потым быў перадыслакаваны ў г. Ліпецк і расфарміраваны. Восенню 1941 г. Р.Л. Рэлес накіраваны на будаўніцтва новых шахтаў на Паўночны Урал. З снежня 1941 г. да 1945 г. – адказны сакратар газеты “Строитель” (г. Грамячынск, цяпер Пермскай вобласці). Пасля вайны – літсупрацоўнік брэсцкай абласной газеты “Заря” (1945–1946), газеты “Зорька” (1946), сатырычнага часопіса “Вожык” (1947). У 1948 г. на хвалі палітыкі дзяржаўнага антысемітызму ў СССР Р.Л. Рэлесу “прапанавалі” звольніцца з рэдакцыі часопіса “Вожык” “па ўласным жаданні”, а хутка выключылі з Саюза пісьменнікаў БССР з фармулёўкай “за пасіўнасць”. Працаваў у вячэрняй школе рабочай моладзі г. Мінска (1948–1973). З 1973 г. – на пенсіі. У 1990-я гг. выкладаў мову ідыш у Мінскім аб’яднанні яўрэйскай культуры імя Ізі Харыка, уваходзіў у праўленне гэтай грамадскай суполкі. Член СП БССР з 1934 г.¹ (у [1955 г.] было адноўлена членства ў СП БССР з захаваннем стажу).

Упершыню выступіў у друку з вершам на мове ідыш “Гей ло мір гейн” (“Давайце ісці разам”) у 1930 г. у газеце “Юнгер арбайтэр” (“Малады рабочы”). З 1933 г. яго нарысы і вершы змяшчаліся ў часопісе “Штэрн” (“Зорка”), газеце “Октобэр” (“Кастрычнік”) і іншых друкаваных выданнях Беларусі, гучалі на рэспубліканскім радыё. Да вайны выйшлі зборнікі вершаў на ідыш “Онгейб” (“Пачатак”) (1939), “Лідэр” (“Вершы”) (1941). У час вайны друкаваў вершы ў яўрэйскай газеце “Эйнікайт” (“Адзінства”) (г. Масква). Творы Р.Л. Рэлеса змяшчаліся ў часопісах “Саветыш Геймланд” (“Савецкая Радзіма”), “Ды ідышэ гас” (“Яўрэйская вуліца”), варшаўскай газеце “Фолкс-Штыме” (“Голас народа”), мінскіх альманахах “Міт фэстн трон” (“Цвёрдым

¹ У артыкуле Э.Р. Іофе “Рыгор Рэлес: Вядомы і невядомы” (Часопіс “Польмя” № 4, 2013г. С.145–158) Р.Л. Рэлес тлумачыць, што у пачатку Вялікай Айчыннай вайны яго членскі білет Саюза пісьменнікаў, падпісаны Максімам Горкім, недзе згубіўся, таму ў сучасных энцыклапедыях і даведніках дата ўступлення Р.Л. Рэлеса ў СП Беларусі пазначана 1936-м годам.

поступам”) і “Мітн клорн вег” (“Ясным шляхам”) і інш. На мове ідыш выйшлі зборнікі апавяданняў “Унтэр фрыдлехн гімн” (“Пад мірным небам”) (1983), “Ібер вайсрусішэ штэтлех” (“Па беларускім мястэчкам”) (1983), “Дзі ідзіш-савеціш шрайбэр фюн Вайсрусланд. Мемуарн” (“Яўрэйскія савецкія пісьменнікі Беларусі. Мемуары” (Мн., 2004). У перакладзе на беларускую мову выйшла аповесць “Пра тое, чаго не ведаюць вучні” (часопіс “Полымя”, 1955, 1957), зборнік вершаў “Бяроза пад акном” (1961), “Аднаактовыя п’есы” (у сааўтарстве з Х. Мальцінскім) (1964), “З тых жа крыніц: Вершы і паэмы” (1993). На рускай мове былі выдадзены зборнікі вершаў “Отзвуки времени” (1974), аповесцей і апавяданняў “Друзья и знакомые” (1963), “За тесными партами” (1966), “В родном уголке” (1972), “Через трудный порог” (1976), “Под каждой крышей” (1979), “Не розами устлан твой путь” (1984), “В краю светлых берёз” (1997). З’яўляўся укладальнікам (разам з Э.Р. Іофэ) кніг “Мудрые еврейские сказки” (1999) і “Лехаим! Из еврейского фольклора” (2000). Пасля смерці пісьменніка ў перакладзе з мовы ідыш на рускую мову выйшлі ўспаміны Р.Л. Рэлеса “Еврейские советские писатели Белоруссии. Воспоминания” (2006), зборнік вершаў “Круговерть” (2007), а таксама зборнік паэзіі на мовах ідыш і беларускай “Істэр азэй...” (“Цяпер так...”) (2013). У сваёй творчай працы выкарыстоўваў псеўданімы: Р. Грыгор’еў, Рыгор Грыгор’еў, Г. Леонаў, Г. Львовіч, Р. Рыгораў, Г. Рыгор’еў, Р. Рыгор’еў, Рыгор Рыгор’еў; крыптанімы: Рэл, Г. Грыг, Р. Грыг.

Памёр Рыгор Львовіч Рэлес 17 верасня 2004 г. і пахаваны на могілках “Калодзішчы” ў Мінскім раёне.

Дакументы Рэлеса Рыгора Львовіча паступалі ў БДАМЛІМ у некалькі этапаў з 1983 г. па 2001 г. ад яго самога. У выніку навукова-тэхнічнай апрацоўкі быў складзены вопіс № 2 у колькасці 28 адзінак захоўвання (195 дакументаў) за [1920-я]–1997 гг.

Вопіс складаецца з двух раздзелаў. Першы раздзел “Рукапісы Р.Л. Рэлеса” склалі: апавяданні, паэмы, вершы, артыкулы і інш. Справы сістэматызаваны па жанрах, а ўнутры – па храналогіі за [1980-я]–1997 гг.

Другі раздзел “Выяўленчыя дакументы” сфарміраваны з фатаграфій Р.Л. Рэлеса, індыўдуальных і ў групах з З.І. Азгурам, Ю.С. Арончык, А.І. Вярцінскім, В.С. Гарбуком, Ю.П. Гаўруком, П.С. Пестраком, І.Х. Платнерам, М.І. Плаўнік, А.Я. Трэпелем, Дз.З. Харык і інш.; фатаграфій артыстаў яўрэйскага перасоўнага тэатра БССР: А.З. Бродкіна, В.Я. Галаўчынера, З.М. Камінскага, Л.М. Літвінава, М.Б. Сокала і інш., яўрэйскіх паэтаў: Ц.Л. Даўгапольскага, С.Р. Каган, М.С. Тэйфа, І.Д. Харыка і інш. Справы сістэматызаваны ў невялікія тэматычныя групы па храналогіі за [1920-я]–1978 гг.

ФОНД № 179
ВОПІС № 2
[1920-я] - 1997

№№ п/п	Загалоўкі спраў	Крайнія даты	Коль- касць лістоў	Коль- касць дак-ў	АҚД
1. РУКАПІСЫ Р.Л. РЭЛЕСА					
1	"Первая четверть". Падборка аповяданняў да мяркуемага зборніка. Пачатак. Машынапіс	1980	231	1/17	
2	"Первая четверть". Падборка аповяданняў да мяркуемага зборніка. Заканчэнне. Машынапіс	1980-я гг.	102	0/12	
	* * *				
3	"Вокруг событий в Лахвинском гетто". Дакументальная аповесць. Машынапіс	[1980-я гг.]	16	1	
	* * *				
4	("Дом над ракой Ульянкай"), ("Маё гора"), ("У адчаі") і інш. Падборка паэм т вершаў на мове ідыш за 1936-1995 гг. Машынапіс		110	45	
5	("Па прыступках"), ("Пасля буры"), ("У Бабруйску") і інш. Паэмы на мове ідыш за 1946 - [1960-я гг.] Машынапіс		64	5	
	* * *				
6	("Балада аб міры і каханні"), ("Балада аб паэзіі") і інш. Балады на мове ідыш за 1947-[1950-я гг.] Машынапіс		15	3	
	* * *				
7	("Дом"), ("Разам"), ("У класе") і інш. Вершы на мове ідыш за 1942 -1989 гг. Машынапіс, ксеракопія аўтографа		76	49	
8	("Быццам голуб"), ("Мацвею		83	48	

№№ п/п	Загалоўкі спраў	Крайнія даты	Коль- касць лістоў	Коль- касць дак-ў	АҚД
	Грубіяну"), ("Не ў стане") і інш. Вершы на мове ідыш за 1945-1968 гг. Аўтограф, машынапіс				
9	("Вершы"). Падборка паэм, вершаў, артыкулаў пра яўрэйскіх паэтаў (С.А. Ляльчука, Р. Рэйзіна, Л.Б. Талалая, Г.Б. Шведзіка) і інш. на мове ідыш. Канвалют з ксеракопій друкаваных выданняў за [1950-я-1990-я гг.]		114	1/125	
	* * *				
10	("У адлюстраванні"). Падборка вершаў і паэм да мяркуемага зборніка на мове ідыш. Пачатак. Аўтограф, машынапіс, выразкі з друкаваных выданняў	1997	149	1/94	
11	("У адлюстраванні"). Падборка вершаў і паэм да мяркуемага зборніка на мове ідыш. Працяг. Машынапіс, выразкі з друкаваных выданняў, ксеракопіі	1997	147	0/105	
12	("У адлюстраванні"). Падборка вершаў і паэм для мяркуемага зборніка на мове ідыш. Працяг. Машынапіс, выразка з друкаванага выдання	1997	127	0/74	
13	("У адлюстраванні"). Падборка да мяркуемага зборніка на мове ідыш. Працяг. Машынапіс	1997	126	0/13	
14	("У адлюстраванні"). Падборка вершаў і балад, змест да мяркуемага зборніка на мове ідыш. Заканчэнне. Машынапіс, ксеракопія машынапісу	1997	212	0/113	
	* * *				
15	"Янка Купала и еврейская литература". Артыкул. Аўтарызаваны машынапіс	[1970-я-1990-я гг.]	8	1	
	* * *				
16	"Юрий Пэн в интерьере памяти". Артыкул. Ксеракопія з друкаванага выдання	1997	2	1	

№№ п/п	Загалоўкі спраў	Крайнія даты	Коль- касць лістоў	Коль- касць дак-ў	АҚД
17	"Рецензия на биографические сведения о Моте Дехтяр". Аўтарызаваны машынапіс	[1970-я-1980-я гг.]	1	1	
	* * *				
18	"В душе и в памяти". Успаміны пра З. Бядулю. Машынапіс	[1980-я-1990-я гг.]	6	1	
19	[Успаміны] пра М.М. Грубіяна, Ц.Л. Даўгапольскага, С.Р. Каган, М.С. Тэйфа і інш. На мове ідыш. Машынапіс	[1980-я-1990-я гг.]	43	6	
	* * *				
20	"Корова", "Кто говорит, что хитрая лиса...", ["Пусть будет красиво"]. Пераклады вершаў неўстаноўленай асобай з мовы ідыш на рускую мову. Аўтограф, машынапіс	[1970-я-1980-я гг.]	13	11	
2. ВЫЯЎЛЕНЧЫЯ ДАКУМЕНТЫ					
21	Фатаграфіі Р.Л. Рэлеса, індывідуальныя. Копіі	1929, 1955	2	2	
	* * *				
22	Фатаграфіі Р.Л. Рэлеса ў групе з настаўнікамі і вучнямі Чашніцкай беларускай сямігадовай школы. Копія	1929	1	1	
23	Фатаграфіі Р.Л. Рэлеса з В.С. Гарбуком (з дароўным надпісам), І.Х. Платнерам	[к. 1950-х гг.], 1978	2	2	
24	Фатаграфіі Р.Л. Рэлеса ў групах з З.І. Азгурам, Ю.С. Арончык, А.І. Вярцінскім, Ю.П. Гаўруком, П.С. Пестраком, М.І. Плаўнік, А.Я. Трэпелем, Дз.З. Харык і інш. на вечарах памяці М.С. Кульбака, І.Д. Харыка	1966, [1978]	2	2	
25	Фатаграфіі Р.Л. Рэлеса ў групе з Б.Л. Гальперыным (Вільнюс), М.Н. Ліўшыц (Масква), І.І. Шрайбманам (Кішынёў)	[1972], 1978	2	2	
	* * *				
26	Фатаграфіі артыстаў яўрэйскага перасоўнага	1928, 1933	4	4	

№№ п/п	Загалоўкі спраў	Крайнія даты	Коль- касць лістоў	Коль- касць дак-ў	АКД

тэатра БССР: А.З. Бродкіна, В.Я. Галаўчынера, З.М. Камінскага, Л.М. Літвінава, М.Б. Сокала і інш.
Копіі
Да фатаграфій прыкладзены анатацыі Р.Л. Рэлеса.
Лл. 2, 4

27	Фатаграфіі яўрэйскіх паэтаў і пісьменнікаў Ц.Л. Даўгапольскага (з дароўным надпісам на мове ідыш), С.Р. Каган, М.С. Тэйфа, І.Д. Харыка і інш. Арыгіналы і копіі	[1920-я-1950-я гг.]	6	6	
28	Фатаграфія студэнтаў літфака Мінскага педагагічнага інстытута імя Горкага (С.А. Ляльчука, [П.А. Плоткіна, Р.Ш. Рэйзіна] і інш.). Копія	1936	1	1	

У дадзены вопіс унесена 28 (дваццаць восем)
спраў з № 1 па № 28 , 195 дакументаў.

Вопіс складала і апрацоўку
фонда зрабіла

вяд. архівіст Г.Б. Багамолава

Дакументы прынялі:

" _____ " _____ 20 ____ г.